

מאורות

אורות ישראל
מכללת אקדמית לחינוך

מייסודן של תכלת מורשת יעקב
ומכללת אורות ישראל

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

ברכה על ראיית מלך

חלק ב: ראיית מלך בימינו

לדיון זה יש גם היבט מגדרי. הפוסקים קובעים כי יש לברך גם על ראיית מלכה. מבחינה מעשית הכוונה היא רק למלכה מאומות העולם שכן יש איסור על מינוי מלכה מישראל.⁴

מה משמעות הלכות אלו לגבינו היום, כאשר הסיכוי שלנו לראות מלך מאומות העולם בראייה ישירה הוא נמוך מאוד? נראה שיש ללמוד מכך שני דברים:

א. היהדות אינה מתנתקת מהעולם האוניברסלי ורואה ערך בכיבוד המלכות וחוקיה. המקור לכיבוד המלכות הוא בגמרא (זבחים קב ע"ב) על הפסוק (שמות ז): "וניצבת לקראתו על שפת היאור" אומר ריש לקיש שפרעה מלך הוא ומשה הסביר לו פנים. יש לראות ברכה זו כמשלימה את דברי חכמינו במשנה, במסכת אבות (ג, ב): "הו זהירים בכבודה של מלכות, שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעוו", וכן את דברי חז"ל בגמרא (בבא קמא ק"ג ע"ב): "דינא דמלכותא דינא".

ב. הברכה על ראיית מלך או מלכה גויים, והברכה שתיקנו חז"ל על ראיית חכם גוי, משקפת את היחס המכבד של חז"ל לאומות העולם. הברכה על ראיית מלך אינה מכוונת לאישיות הפרטית, אלא לאומה ולמוסד השלטוני שאותה הוא מייצג. באופן כללי, חז"ל אינם בזים לגויים ואינם מבטלים אותם. אדרבה, חז"ל דורשים מאתנו לכבד את הגויים ואת חכמתם ולעשות זאת לא רק בלב ובהכרה פנימית, אלא גם בביטוי חיצוני דתי שהוא ברכה.

אנו זוכים בחסדי הקב"ה לראות חכמים רבים מישראל ולברך עליהם "ברוך שחלק מחכמתו ליראיו". הרי קרוב ל-23% ממקבלי פרס נובל הם יהודים. יהי רצון שנוכח לראות גם את מלך ישראל שיהיה מלך צדיק ולא רק תקיף ובעל שררה וסמכות. אז נברך את הנוסח המיוחד שנקבע לרואה מלכי ישראל: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שחלק מכבודו ליראיו".

ד"ר ויטלא ארזי

ראש ההתמחות לאנגלית

בחלקו הראשון של המאמר סקרנו את המקורות ואת הטעמים לברכת ראיית מלך ישראל ומלך מאומות העולם. לאור האמור, נשאלת השאלה מה דין ברכה זו בימינו? מחד גיסא, הרי כיום מרבית המשטרים המלוכניים הם ייצוגיים בלבד. אולם מאידך גיסא, בידי ראשי מדינות דמוקרטיות לא מלוכניות נתונות רק מקצת הסמכויות שהיו בעבר נתונות בידי מלכים בלבד. הראייה קוק זצ"ל מתייחס אמנם למלך ישראל, אולם מבחיר את הנושא באופן מפורש: "בזמן שאין מלך [...] כל שופט שקם בישראל דין מלך יש לו לענין כמה משפטי המלוכה".¹

כיצד יש לנהוג כאשר פוגשים מנהיג ממדינות דמוקרטיות שאין בהן מלך והשליט הוא נשיא או ראש ממשלה, שעצמתו וסמכויותיו פחותים משמעותית מזה של מלך (אפילו נשיא ארצות הברית אינו יכול לצאת למלחמה ללא קבלת אישור מהקונגרס)? האם דין הברכה שונה כאשר פוגשים מנהיג ממדינה שבה נהוגה מונרכיה, כמו אנגליה ושוודיה? התשובה לנושא זה אינה חד-משמעית ועלתה לדיון בהקשר של מקבלי פרס נובל הפוגשים את מלך שוודיה פנים אל פנים.

חותן פרס נובל, הסופר ש"י עגנון זיכרונו לברכה, קיבל את פרס נובל בשנת 1966 בנוכחות מלך שוודיה דאז והוא בירך במעמד זה את הברכה. לעומתו, פרופ' ישראל אומן קיבל את פרס נובל בשנת 2005 בנוכחות מלך שוודיה והוא לא בירך כיוון שהרב אהרון ליכטנשטיין, ראש ישיבת הר עציון, פסק לו כי ברכת המלכים אינה חלה על מלכים כגון מלך שוודיה שתפקידם ייצוגי ולמעשה אין להם סמכויות שלטון. אולם שנה לאחר מכן, בשנת 2006, כאשר פרופ' אומן פגש את עבדאללה השני מלך ירדן, שהוא מלך שליט בפועל, הוא כן בירך את הברכה.²

הרב עובדיה יוסף ז"ל בשו"ת "יחווה דעת" מביא מדברי הפוסקים האחרונים הסוברים שניתן לברך את ברכת המלכים גם על נשיא שנבחר לתקופת זמן מוגבלת, אך יש בסמכותו לאשר גזרי דין מוות או לחון את הנידון למוות. עם זאת, בנוגע למלך בימינו הוא מביא דעה שלפיה אין לברך אלא על מלך שכבודו ניכר בשעה שהוא לבוש בבגדי מלכות מיוחדים, ולא כאשר הוא לבוש בלבוש פשוט כשאר העם.³

בשנת 2013 התייחס הרב עובדיה לביקורו של הנשיא אובמה וקבע כי מי שזוכה לראות את הנשיא, עליו לברך "שנתן מכבודו לבשר ודם". הרב הסביר כי הנשיא אובמה נחשב כיום למלך: "יש בידו להכריז מלחמה על מדינה אויבת וכמו כן נתונה בידו רשות החנינה למי שנידון למוות". לדעת הרב, את הברכה יש לברך רק כשרואים את האדם במציאות, פנים מול פנים, או אפילו מרחוק, אך לא דרך מסך הטלוויזיה. הרב הוסיף ואמר שיש מצווה להשתדל לראות מלך בזמן הזה, גם כשהוא מאומות העולם, מטעם ש"אם יזכה, יבחין לעתיד לבוא בין כבודם לכבודם של מלכי ישראל וכבודו של מלך המשיח".

⁴ שו"ת באר משה, ב, סימן ט; שו"ת בצל החכמה, ב, סימן יח, מצוטט בשו"ת נור יצחק.

<http://nezeryitzchak.blogspot.co.il/2012/06/question-do-we-recite-bracha-upon.html>

¹ משפט-כהן, עמי שלי"ז, מצוטט אצל זולדן עמ' 127.

² <http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%91%D7%A8%D7%9B%D7%AA%D7%94%D7%9E%D7%9C%D7%9B%D7%99%D7%9D>

³ שו"ת יחווה דעה, ב, סימן כח; פרויקט השו"ת אוניברסיטת בר-אילן.

פרשת קדושים

מהצדדים השליליים ומן הכוונות הרעות הקיימות, אלא יש צו המנחה אותנו להדגיש את הטוב ואת החיוב שבמעשי האחר. אנו מאמינים כי כל אדם בנשמתו, בפנימיותו, הוא טוב, ורק בקליפותיו החיצוניות פחות טוב. השאלה היא מה העיקר: הנשמה, הפנימיות או החיצוניות? בזה שאדם דן את חברו לכף זכות הוא קובע כי הנשמה הטובה של האדם היא העיקר, ולא חיצוניותו. הרב מלמד מוסיף עוד כי ככל שהאדם מוחזק כצדיק יותר, כך צריך להתאמץ כדי לדון את מעשיו לכף זכות. בשל כך נענשה מרים הנביאה ע"ה, שלא דנה את משה רבנו ע"ה לכף זכות (במדבר יב, א-טז). לעומת זאת, כאשר מדובר באדם הידוע כרשע, כיוון שעיקר כוונתו היא להכעיס את בוראו ואת הרבים, גם כאשר ניתן לפרש את מעשיו לחיוב נכון יותר לפרשם לשלילה, כיוון שמניחים שמן הסתם זוהי כוונתו. עליו נאמר: "כִּי יִחַן קוֹלוֹ אֶל תְּאֶמְרוּ בּוֹ כִּי שָׁבַע תּוֹעֵבוֹת בְּלִבּוֹ" (משלי כה, כו). אלא צריכים אנו להיזהר מאוד ולא להיחפז בקביעה כי בן אדם מסוים הוא רשע. כדי לא להיכשל בזה מצווה אותנו התורה ו"אֶתְהַבֵּת לְרַעַף כְּמוֹדָף" (ויקרא יט, יח) וכן "לֹא תִשְׁנָא אֶת אֶחָיֶךָ בְּלִבְבְּךָ" (ויקרא יט, יז).

פרשה זו נקראת בסמוך לחג הפסח ויום הזיכרון לשואה ולגבורה, וכן אנו מברכים בה את חודש אייר שמשופע באירועים הקשורים לתקומת המדינה. עם ישראל שסבל משנאה לאורך כל הדורות מחויב לשמור על ערכי הצדק והחסד. מדינת ישראל חרתה על דגלה ערכי שוויון וצדק חברתי. נדמה כי בימינו, עם התגברות הקיטוב בעם, נדרשת מאתנו עין טובה והשקעת מאמץ יתר בראיית הטוב במעשי הזולת.

"שנראה כל אחד מעלת חברנו ולא חסרונם".

עטרה שלומוביץ

סטודנטית בהתמחות לאנגלית

ברוריה מכמן

במעגלי העם היהודי

מסעות לפולין

נסיעת קבוצות הנוער הראשונות לפולין הייתה בשנת 1983, במסגרת האירועים לציון ארבעים שנה למרד גטו ורשה. הגורם המוביל במפעל זה היו התנועות הקיבוציות. כבר עם שובה של המשלחת הראשונה היה ברור שמדובר במהלך חינוכי מורכב ועמוק בעל עוצמה רגשית, ובתנועה הקיבוצית הוחלט להמשיך במפעל. בשנת 1988 ביקר בפולין שר החינוך והתרבות דאז, יצחק נבון, ועם שובו הורה למינהל החברה והנוער במשרד החינוך לתכנן ולבצע תכנית חינוכית ניסיונית שבמרכזה סיור של בני נוער בפולין. כבר באותה שנה יצאו לפולין משלחות ראשונות של בני נוער מטעם משרד החינוך. המפעל נקרא בשם "את אחי אנוכי מבקש". המסע לפולין חושף את בני הנוער לשני נושאים מרכזיים: עולם יהודי שהיה ואיננו ומוראות השואה, והוא נועד לחזק את שייכותם של התלמידים לעם ישראל ואת זיקתם למורשתו.

כיום יוצאות משלחות בני נוער לפולין במסגרות של בתי ספר, תנועות נוער, צה"ל ועוד. כל מוסד או ארגון חינוכי שבפיקוח משרד החינוך המארגן משלחות בני נוער לפולין, מחויב לפעול על פי הוראות חוזר מנכ"ל משנת 1991. התכנית החינוכית שמפעיל משרד החינוך התפתחה ונבנתה במהלך השנים בשיתוף עם הצוותים החינוכיים של מכוני השואה, כמו יד ושם, בית לוחמי הגטאות, שם עולם, מכון אייבשיץ ועוד. לכל מסע מצטרף "איש עדות" המספר על חוויותיו האישיות בתקופת השואה. תלמידים היוצאים לסיורים מחויבים לעבור תכנית הכנה לקראת הסיור.

עניין חשיבותם של המסעות לפולין לפיתוח זהות יהודית-ישראלית שנוי במחלוקת. מול המצדדים במסעות יש לא מעט אנשי חינוך המבקרים אותם. הם טוענים שניתן להגיע לאותם יעדים שהמסעות מכוונים אליהם על ידי מפגש עם ניצולי שואה וביקור באתרי זיכרון בארץ, ויש אף הטוענים לבעיה הלכתית. בשנים האחרונות התגבשו חלופות שונות למסעות אלה.

מקורות

נריה גוטל, "משלחות הנוער לפולין: לשאלת אופיו של הזיכרון היהודי", **שמעתין**, 117-118 (תשנ"ד), עמ' 125-135. יהושע נוימן, "נגד אושוויץ ובירקנאו אתרי קניות ופארקים לגרילי", **בשדה חמד**, 3 (תשנ"ח).

שרגא פישרמן ושלמה קניאל, "שינויים בהות האני לאחר ביקור בפולין", באתר כרם:

<http://www.kerem.org.il/Uploads/28kniel.pdf>

שלמה רומי ומיכל לב, "ידע, רגשות ועמדות של בני נוער ישראלים כלפי השואה שינויים בעקבות המסע לפולין", **מגמות**, מב (2) (2003), עמ' 219-239.

אלי רייף, "משלחות הנוער לפולין", במוזיאונים ובאתרי זיכרון המצויים בארץ. יתרה מזאת, יש המצביעים על נזקים חינוכיים הנגרמים **בשדה חמד**, 3 (תשנ"ח).

איתן שחר ולאה קטן, "הטיול שלא הפך למסע", **פנים**, 16 (2001).

אתר משרד החינוך: http://cms.education.gov.il/EducationCMS/applications/mankal/arc//se4bk7_6_10.htm

² הרב אליעזר מלמד, **פניני הלכה – ליקוטים ב**, מכון הר ברכה (תשע"א), עמ' 12-14.

¹ מעובד על פי ספרו של הרב אביגדר הלוי נבנצל, **שיחות לספר יקרא**, עמ' רמג-רמד.